

УДК 78.071.2

Ковальський Р. І.,

аспірант кафедри теорії та методики музичного мистецтва

Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка

ІНТЕГРАЦІЯ ДИСЦИПЛІН У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ДО ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкрито значення інтеграції різноманітних дисциплін у підготовці майбутнього вчителя музики до різних видів музичної діяльності. Показано низку дисциплін, які сприяють якісній підготовці майбутнього фахівця.

Ключові слова: *інтеграційний процес, музичне мистецтво, поліфункціональна творча діяльність.*

В статье раскрыто значение интеграции различных дисциплин в подготовке будущего учителя музыки к различным видам музыкальной деятельности. Показано ряд дисциплин, которые способствуют качественной подготовке будущего специалиста.

Ключевые слова: *интеграционный процесс, музыкальное искусство, полифункциональная творческая деятельность.*

The article explores the importance of integration of various disciplines in the preparation of future teacher of music to different kinds of musical activity. It shows the number of disciplines that contribute to quality training of future specialists.

Key words: *integration process, art of music, polyfunctional artistic activities.*

Постановка проблеми. В умовах упровадження багаторівневої освіти у вищих мистецьких навчальних закладах особливої злободенності набуває проблема підготовки майбутніх керівників естрадних колективів та забезпечення конкурентоспроможності їх на ринку праці, здатності до постійного самовдосконалення та усвідомлення умов творчої діяльності при збереженні основоположних внутрішніх настанов і переконань у ситуації нестабільності соціальних процесів. Адже організацію естрадного колективу, керування його творчим процесом може здійснювати тільки фахівець, який уособлює особистісні якості педагога, організатора, вихователя, духовного наставника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових праць показав, що окремі проблеми підготовки педагогів-музикантів та су-

часної теорії мистецької освіти розглядаються у працях О. Дем'янчука, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької, О. Щолокової та ін.; методичні аспекти підготовки майбутнього вчителя музики виокремлені в дослідженнях Л. Арчажникової, А. Козир, В. Муцмахера, Л. Хлебнікової та ін.

Окремі дослідження присвячені проблематиці педагогічного керівництва музичними інструментальними колективами: вокально-інструментальним ансамблем — Б. Брилін, Н. Коваленко, М. Лисенко; народно-інструментальним ансамблем — А. Болгарський; дитячим духовим оркестровим колективом — О. Неженський, Я. Сверлюк; учнівським музичним колективом — В. Лапченко, В. Лебедев, І. Маринін, Л. Паньків, Т. Пляченко; аматорським естрадним оркестром і ансамблем — О. Большаков, В. Коновалов, В. Кузнецов.

Мета статті — висвітлити значення принципу інтеграції окремих дисциплін у підготовці майбутнього вчителя музики до поліфункціональної творчої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Однією з особливостей вищої мистецької освіти є зростання значення компетентності майбутнього фахівця. Нині важливо бути не лише кваліфікованим фахівцем, а й компетентним, який відрізняється від кваліфікованого тим, що не лише володіє певними знаннями, уміннями та навичками, потрібними для його творчої професійної діяльності, а й реалізує їх у своїй роботі; завжди саморозвивається та виходить за межі своєї дисципліни; вважає свою професію значущою для суспільства.

Знання, вміння та навички, що їх студенти набувають, навчаючись у мистецькому закладі, беззаперечно, є важливими. Поряд із цим, сьогодні актуальним стає поняття підготовки, що визначається багатьма чинниками, оскільки саме фахові знання є тими індикаторами, які дають змогу визначити готовність випускника вищого навчального закладу до життя, його подальшого особистого розвитку, а також до активної участі в житті суспільства. Орієнтуючись на сучасний ринок праці, освіта до пріоритетів сьогодення відносить уміння оперувати такими технологіями та знаннями, що задовольняють потреби інформаційного суспільства, готують молодь до нових ролей у цьому суспільстві. Саме тому важливим нині є не тільки вміння оперувати власними знаннями, а й бути готовим змінюватись та пристосовуватись до нових потреб ринку праці, оперувати й керувати інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатися впродовж життя.

Автори бестселера «Революція в навчанні. Навчити світ вчитися по-новому» Г. Драйден і Д. Вос, аналізуючи навчання з позицій глоба-

лізації, зазначають: «Справжня революція в навчанні полягає не лише в змісті шкільної системи. Вона полягає в навчанні того, як учитися, як думати, у вивченні нових методів, які ви можете використати для вирішення будь-якого завдання, що виникає перед вами в будь-якому віці» [2, 122]. Ми поділяємо переконаність науковців у тому, що реалії сьогодення вимагають від фахівців умінь вирішувати завдання у найскладніших ситуаціях.

І. Яковлєв [6] зазначає, що при більш динамічному й інтенсивному перебігу інтеграційних процесів у педагогічній системі, досконалішою і ціліснішою стає сама система. Комплексне і системне засвоєння різноманітних знань сприяє більш повному виявленню творчих здібностей студента, розвитку його фантазії, уяви, емоцій та інтелекту, тобто розвитку універсальних здібностей, потрібних для майбутньої професійної діяльності. Тільки сукупність знань різнобічно розвиває особистість, інтенсивно сприяє формуванню її мотиваційної сфери, пов'язаної з музично-педагогічною діяльністю. Усвідомлення цілісності музично-теоретичних, психолого-педагогічних та спеціальних знань має відбуватися на основі набутого досвіду, застосування, шляхом інтеграції та побудови нових, досконаліших моделей у вигляді законів, категорій, методичних та педагогічних переконань.

Спираючись на думку про необхідність підготовки вчителя музики, здатного інтегрувати отримані знання і передавати їх учням, ми розглядаємо існуючу систему предметної підготовки. Провідним у даному випадку стане метод моделювання. Представлена модель дає нам змогу стверджувати, що існуюча до теперішнього часу система підготовки вчителя музики припускає наявність міжпредметних зв'язків навчального плану, які входять до різних блоків. У той же час можна стверджувати, що викладання циклу дисциплін у певній мірі зорієнтоване на підсумкову атестацію випускників, де, по суті, і здійснюється контроль одержаних інтегрованих знань та умінь застосовувати їх у практичній діяльності. При цьому інтеграція, як об'єднання в єдине ціле, створення нового у свідомості майбутнього вчителя музики, залишається поза межею контролю з боку педагогів, тобто фактично цей процес стає некерованим, спонтанним.

Виникає питання: як можна перевіряти наявність інтегрованих знань та умінь, якщо в процесі підготовки цьому не було приділено належної уваги? Практичні пропозиції щодо зміни ситуації, що склалася, ми знайшли в роботі З. Гельмана. Розглядаючи інтеграцію різних галузей знань, він відзначає, що розробка міжпредметних програм розвантажує зміст навчання, позбавляє від вузькоспеціальних тем завдяки

послідовному та раціональному розподілу матеріалу з предметів. У даному випадку інтеграція виступає як провідний принцип організації навчального процесу.

Узагальнюючи вітчизняний і зарубіжний досвід, З. Гельман визначає спільні дослідницькі підходи в галузі освітніх інтегративних програм і виділяє три шляхи в їх розробці: перший шлях — відбір і накопичення матеріалу за курсом окремих дисциплін (повідомлення історичних відомостей з дисципліни, ілюстративність при поясненні нового матеріалу збуджує інтерес до предмета і концентрує увагу учнів). Другий шлях — конструювання курсів, що співвідносяться як частка з загальним (за єдність підходів в освіті виступали авторитетні вчені ще в ХІХ столітті). Третій шлях — введення спеціального навчального курсу (він зробить можливим формування в учнів свідомості, заснованої на нерозривності духовних традицій, спадкоємності в галузі науки і культури). З. Гельман вважає, що введення спеціального курсу зробить процес викладання інтегративним за змістом [1]. Дані висновки вченого, на наш погляд, заслуговують на увагу. Однак ми вважаємо, що два перших шляхи, виділені автором, більшою мірою відносяться до питання встановлення реальних ефективних міжпредметних зв'язків. У той же час третій шлях є по-справжньому інтегративним (це очевидно): в навчальний процес вводиться новий спеціальний курс, інтегративний за змістом, що сприяє формуванню у студентів нового інтегративного знання. У практичній реалізації третього шляху існує лише одна проблема — де взяти час для введення нового спеціального курсу? Не менш важливо, на наш погляд, відповісти на питання: які дисципліни слід інтегрувати або яка дисципліна може виступити в ролі інтегруючої, що впливає на всю систему розвитку готовності фахівця? У зв'язку з цим виникла необхідність вивчення існуючого в мистецьких навчальних закладах досвіду реалізації принципу інтеграції в навчальному процесі.

Наприклад, в якості інтегруючого «стрижня» можна використовувати роботу з дитячим музичним репертуаром, яка здійснюється в рамках курсів основного і додаткового музичного інструменту, вокального класу, акомпонементу, хорової практики в школі.

Також за період навчання для студентів можна запровадити складання комплексних заліків, на яких вони демонструватимуть навички, отримані в чотирьох курсах: спеціальний і додатковий інструменти, вокал і диригування. Заохочується сюжетне зв'язування номерів в єдину композицію. У структуру заліків та іспитів обов'язково має входити колоквиум, відповіді на питання, які передбачають знання з різних галу-

зей: музичної літератури, світової художньої культури, музично-теоретичних предметів і т.д.

Чи можливо в існуючому навчальному плані виділення однієї дисципліни (як це пропонує З. Гельман)? Аналіз одержаних матеріалів дозволяє стверджувати, що, по-перше, виділені З. Гельманом шляхи розробки інтеграційних програм реалізуються на практиці; по-друге, у більшості навчальних закладів акцент на принцип інтеграції призводить до виділення інтегруючих дисциплін.

Представлену існуючу модель підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівським естрадно-інструментальним колективом, яка передбачає і вказує на взаємозв'язок дисциплін загально-професійної та предметної підготовки, формують у студентів знання з психології (психологічні особливості особистості й музичної діяльності учнів і вчителя музики), педагогіки (вирішення психолого-педагогічних завдань, моделювання освітніх і педагогічних ситуацій), історії музичної освіти (значимість історико-педагогічних знань для вирішення актуальних проблем музичної освіти), теорії та методики викладання музики (зміст і методи музичного навчання і виховання), а також спеціальні дисципліни. Виходячи з цього, викладачі мають зорієнтовувати студентів не тільки на просте засвоєння одержаних знань, але, передусім, на можливість застосування цих знань у практичній діяльності. Якщо на теоретичній чи практичній дисципліні викладач запропонує студентам можливі варіанти використання одержаних знань, умінь і навичок у діяльності вчителя музики, то це дозволить студенту зрозуміти важливість взаємодоповнення і взаємопроникнення дисциплін у майбутній професії. Проте, слід зазначити, далеко не всі викладачі ставлять перед студентами такі завдання.

Як відомо, найбільш важливими навчальними предметами у мистецьких навчальних закладах є диригування, основний музичний інструмент, концертмейстерський клас, вокал. Досвід показує, що предмети диригентсько-інструментального циклу не можуть у повній мірі сприяти розкриттю творчого потенціалу майбутнього вчителя музики з кількох причин. По-перше, освітній процес найчастіше зводиться до удосконалення володіння диригентською технікою. По-друге, музичний матеріал програм не націлений на вікові особливості школярів. Внаслідок цього виникає неузгодженість між знаннями, одержаними з дисциплін, і застосуванням цих знань в майбутній діяльності вчителя. Інший приклад: клас основного і додаткового музичного інструмента займає важливе місце в системі підготовки майбутнього фахівця. Проте викладання цих предметів не враховує ні специфіку, ні їх

значення для вчителя музики, зокрема, який працюватиме з учнівським естрадно-інструментальним колективом. У репертуарний список включені твори різноманітних стилів та епох, але використовуються ці твори лише для формування виконавських навичок. У той же час твори зі шкільної програми (пісні та інструментальні п'єси) рекомендуються для самостійного розучування.

Концертмейстерський клас і клас вокалу в системі підготовки вчителя музики повинні відображати ті види діяльності, які належить виконувати вчителю в повсякденній роботі. За родом своєї діяльності вчитель музики має враховувати ситуації, які можуть виникнути у майбутній професійній діяльності. Це: виступ у ролі соліста-вокаліста, концертмейстера, організатора учнівського естрадно-інструментального колективу, музичного оформлювача свята. Хоч у класі вокалу практикується виконання романсів та арій з опер, проте не надається важливого значення вивченню особливостей розвитку дитячого голосу, віковій динаміці прояву інтересу школярів до різних жанрів, стилів, напрямів, значимості пісенного репертуару у вихованні школярів.

Проведений аналіз дозволяє сформулювати ряд існуючих протиріч між: необхідністю орієнтувати студентів не тільки на просте засвоєння знань, але, в першу чергу, на можливість застосування цих знань у практичній діяльності та недостатньою увагою викладачів до постановки перед студентами таких завдань; вимогами програми з педагогічної практики, що передбачає самостійну підготовку студентів до проведення уроків з використанням міжпредметних зв'язків, і нерозвиненістю цього вміння у більшості студентів; комплексним характером діяльності вчителя музики та неузгодженістю одержаних знань, невмінням студентів застосовувати ці знання в процесі педагогічної практики; необхідністю узгодження змісту навчальних дисциплін на основі міжпредметних зв'язків і вузькоспрямованим змістом робочих програм.

Ми переконані, що подоланню названих протиріч може служити об'єднання дисциплін «Клас основного музичного інструмента», «Клас диригування та читання хорових партитур», «Клас сольного співу» на основі шкільного репертуару. Саме в процесі їх інтеграції формуються знання, уміння і навички у студентів, які орієнтують їх на майбутню практичну діяльність. Тому на дисциплінах предметної підготовки викладач має складати такий репертуар, який, з одного боку, враховує індивідуальні можливості студента, з іншого — сприяє накопиченню і засвоєнню матеріалу, необхідного вчителю музики, що, в свою чергу, допоможе у майбутньому активно включатися в навчальний процес

і вести позакласну виховну роботу на педагогічній практиці в загальноосвітній школі. А це можливо лише за наявності на факультеті налагодженої системи взаємодії педагогів, тієї самої «інтеграції» в своєму головному значенні — об'єднання в єдине ціле. Однак, як випливає з аналізу отриманих матеріалів, тільки установленням дієвих міжпредметних зв'язків проблему не вирішити. Досвід навчальних закладів свідчить про необхідність пошуку дисципліни, здатної об'єднати різні знання та вміння студентів в єдине ціле, в нове утворення — інтегроване знання. Ми вважаємо, що в навчальному плані є дисципліна, здатна взяти на себе інтеграцію отриманих студентами в різних дисциплінах знань і вмінь та сформувати навички їх практичного застосування. Саме ця дисципліна, на нашу думку, реалізує філософське визначення інтеграції як процесу або дії, що є своїм результатом цілісність, об'єднання, з'єднання, відновлення єдності, взаємопроникнення різних методик.

Висновки. Інтеграційні процеси визначають перехід професійних вищих навчальних закладів від вузькоспеціалізованого навчання до інтеграції професій, які передбачають два рівні підготовки: бакалавр та магістр. Принцип інтеграції в освіті не зводиться лише до міжпредметних зв'язків з окремими дисциплінами. Інтеграція знань — це дещо більше, це перетікання знань одного предмета в інший, що дає змогу використовувати їх у різних ситуаціях. Можливості для використання цього принципу надає майже кожна дисципліна, а його реалізація, що передбачає спільні зусилля викладачів різних спеціальностей, потребує злагодженості та синхронності їхніх педагогічних дій.

Джерела

1. Гельман З. Узкий специалист — это нонсенс [Текст] / З. Гельман // Высшее образование в России. — 2001. — № 6. — С. 39.
2. Драйден Гордон. Революция в обучении / Драйден Гордон, Вос Джанет // Научить мир учиться по новому. — М. : Парвинэ, 2003. — 670 с.
3. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навч. посібник / О.М. Олексюк. — К. : КНУКіМ, 2006. — 188 с.
4. Орлов В.Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін : Монографія / За заг. ред. І.А. Зязюн. — К. : Наукова думка, 2003. — 276 с.
5. Слостенин В.А. Профессионально-педагогическая подготовка современного учителя [Текст] / В.А. Слостенин, А.И. Мищенко // Сов. пед. — 1991. — № 10. — С. 83.
6. Яковлев И.П. Интеграционные процессы в высшей школе / И.П. Яковлев. — Л. : ЛГУ, 1980. — 115 с.